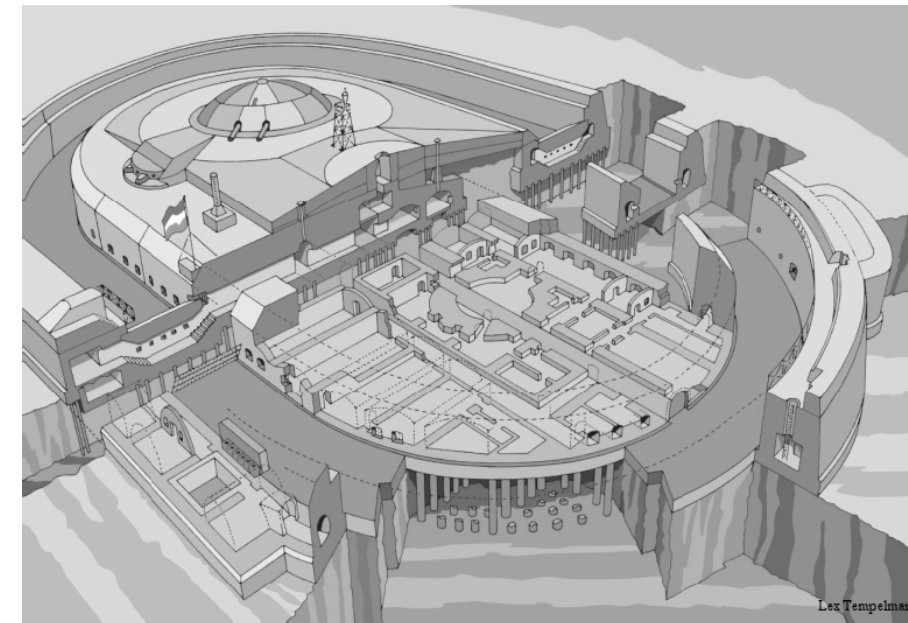

Prijs: € 1,50

Pampus-the inside story

Tour guide with map, for an exciting expedition through dark passageways

In 1990 Pampus became the property of the Pampus Foundation. Its purpose: the care and maintenance of the island and its fortifications.

Pampus-the inside

1. Welcome to Pampus

On the following pages you will find directions for a tour of the Island and Fort of Pampus. The former function of each room along the route is explained in this guide.

Index

1.	Welcome to Pampus	page	2
2.	Tour guide	„	3
3.	Plan of the fort and route	„	8
4.	History of Pampus	„	10
5.	Facts and figures	„	11
6.	The Friends of Pampus	„	13
7.	The Pampus Foundation	„	14
8.	Getting to Pampus	„	14
9.	Corporate and family events	„	15
10.	Sponsorship	„	15
11.	Shorebase Pampus "de Walbasis"	„	15

House rules

Before stepping ashore on Pampus we draw your attention to the following:

- A visit to the island and fort is entirely at your own risk.
- Dogs are not permitted on the island.
- Wheelchair users are welcome on the island, although conditions for wheelchairs are not ideal. Inside the fort however, the nature of the building is totally unsuitable for wheelchairs.
- Visitors who for whatever reason do not feel up to entering the fort itself, can get an impression of the fort's interior by inspecting our photo album. It is freely available on request at the bar in the sun lounge of the cafe. (In Dutch, 'fotoalbum': pronounced as one word just as in English!)
- No self-brought food and drink may be consumed on the island.
- Instructions from the island staff should be strictly complied with.
- It is strictly forbidden to enter Pampus outside visiting hours. Trespassers will be prosecuted.

We wish you a pleasant stay on the island and hope to see you again in the future. As you will see there is much left to do on Pampus. The Pampus Foundation, in co-operation with the Province of North Holland, has put together a 'Future plan' for the restoration of the island and completion of the building projects.

"Pampus-the inside story" is a publication of the Pampus Foundation.

Text: Cees Pfeiffer. Design and production: Piet and Matthijs Wink. Translation: John Miles.

Changes: Nanette Elfring en Peter J.M. Claesen

©Copyright Pampus Foundation 2008

Pampus-the inside

9. Corporate and family events

Pampus can be hired for corporate or family events, during or outside of normal visiting hours. Office 'awaydays' and parties, barbecues, family get-togethers, presentations, seminars, film and TV locations etc. etc. - all can be accommodated.

Although using Pampus can call for a little creativity, there is no doubt that an afternoon or an evening spent on Pampus is an unforgettable experience.

For more information - see Walbasis below.

10. Sponsorship

The progress made on Pampus, work on the fort, the Fort Keeper's House, the visitors' centre "het Scheepskameel" etc, is due in no small part to the work of our volunteers who have achieved so much in a short time. But we mustn't forget the huge behind-the-scenes contribution made by our sponsors. Sponsorship consists not only of money but also of advice and materials. Lack of space prevents us from naming all our sponsors here, but next to the visitors' centre on Pampus you will find a 'Roll of Honour' of the sponsors, who have contributed so much towards the projects on the island.

11. Shorebase Pampus, "de Walbasis"

The office of the Pampus Foundation ("Walbasis" for short) is located within the Muizenfort in Muiden. The Walbasis (pronounced wol-bass-iss) can provide you with all the information that you wish to know about Pampus. Questions concerning reservations, hiring for events, ferry times, prices – all can be answered at the Walbasis, and don't worry, there's someone there who can speak to you in English.

You can reach the Walbasis by telephone whenever the island is open for visitors, from 1000 to 1600 hrs local time.

Our telephone number is: (00 31) (0)294 26 23 26

You may also fax us on: (00 31) (0)294 26 11 04 or email at pampus@pampus.nl

Don't forget to visit our website at www.pampus.nl

7. The Pampus foundation

The Pampus foundation was set up on the 15th September 1986 by some residents of Muiden who were concerned about the future of the fort, which had lain in a desolate and dilapidated state for many years.

The Foundation wanted to end the decline and had the intention, bit by bit, of restoring the fort. Article 2 of the foundation's charter states: The aim of the foundation is to gain ownership of the island, and to care for the island and its fortifications.

It will attempt to achieve these ends by:

- Collecting data about the history of Pampus, without placing too much emphasis on its military past.
- Restoring the fortifications in a sympathetic and historically correct manner and opening the island to the public.
- Promoting an effective management structure, based on the aims of the foundation.
- Obtaining 'Monument' status
- Obtaining and creating funds to enable restoration, based on balanced running costs.

8. Getting to Pampus

The tourist season runs from 1st April to 31st October inclusive. The island is closed on Mondays except for Easter Monday and Whit Monday. Opening times are 1000 to 1700hrs.

The daily ferry service runs from the "Muiderslot", (Muiden Castle in Muiden).

To the left of the entrance to the Muiderslot is a sign: **Meldpunt Pampus** (Meeting place for Pampus). Please wait here until the skipper of the ferry comes to collect you for your trip to the island. You may purchase tickets on the ferry.

If your group is likely to be composed of more than 15 people, then reserve your trip in advance at the "Walbasis". (Shorebase) - see below. We will confirm your reservation in writing.

If you have your own boat then a trip to Pampus is easily arranged. Again, if more than 15 people intend to travel then make a reservation in advance through the Walbasis. It will be confirmed in writing.

Other methods? Please consult our folder or our website as there are many other tourist vessels which include a trip to Pampus in their itinerary.

Departure times can vary annually. For up-to-date information we advise you to consult our latest folder or our website: www.pampus.nl. You can also call us on (00 31) (0)294 262326.

2. TOUR GUIDE - FORT PAMPUS

Allow around 45 minutes for the tour

This guide will enable you to make your own tour of the fort and island in approximately 45 minutes. The numbers shown thus [2] in the text, refer to the corresponding numbers on the plan on Page 8.

Landing Pier

You have just landed on the only island fortress in the Netherlands. Pampus measures 204 metres by 125 metres. This landing is situated in virtually the same place as the original pier. It is the only place where an opening for access in the surrounding underwater barrier can be found. The barrier provides protection for the island's shore against storms and drifting ice.

Fort Keeper's House

You have now climbed the 'Glacis', the gently sloping protective earthwork that leads to the entrance of the fort. On your left is the Fort Keeper's house. The Germans began the building during World War Two as a shelter for troops. Only the walls remained standing and the Pampus Foundation completed the building in the summer of 1991. It is presently a home for the Fort Keepers.

Entering the Fort

On your right is the visitors' centre, "Hollands Licht", where you can drink a cup of coffee and where you can see a small photo exhibition about Pampus. Further to the left there is a navigation beacon for shipping, which is still in use. Interestingly, since the beginnings of air travel, Pampus for years served as a landmark for aircraft approaching Schiphol airport, and even today 'Pampus' is used in air radio communications, referring to the radio beacon in the polder to the east of Muiden.

Into the Fort

You now walk towards the eight metre-wide dry moat where you'll find a small stairway leading downwards. This is the only entrance to the fort. Its dimensions made it easily defensible. There are around 80 compartments in the fort. Go down the steps and as you leave the staircase you will find yourself in the guardroom [2]. Outside the guardroom you enter the dry moat that served as the fort's last line of defence. Immediately to your right you see a "Poterne"[10] a protected passage where soldiers, during time of attack, could cross in safety from the outer passageway, which surrounds the Fort, to the main citadel itself without danger from grenades.

One of the first things that strikes you on arrival is that Pampus is completely symmetrical. On the side of the island where you now stand, the Garrison's barracks is situated. The 'safe side', because the likely enemy was always expected from the north. The centre of the fort, which is divided by two large corridors into three zones, served only for defence purposes. There the magazines and shell rooms were situated and the cartridges were filled with gunpowder before they were hoisted to the great guns.

Pampus-the inside

Steam engine and Dynamo room

Cross the dry moat and into the inner fort. The room you now enter, the Machine Room, formerly held two boilers [12], still to be seen on the concrete foundations. Behind is a room that contained steam engines and dynamos. There was no gas, water or electricity supply to Pampus, owing to the fact that in time of war a fort had to be completely self-supporting. Electricity was supplied to the fort by its own generators, as it is today. The current was switched to three main areas: Lighting for the dry moat and the searchlights, interior lighting by lightbulbs for the western part of the fort and interior lighting for the eastern part. The armoured cupolas for the great guns were separately lit.

Telegraph room

Go on to your left. You'll then pass two barrack rooms [14] [16], the officers sleeping quarters [18] and the officers' mess room, [20] after which you enter the commanding officer's room [22]. On the other side of the room is the telegraph office [24] where the fort telegraphist maintained contact with the mainland. In the right-hand corner of the niche against the outside wall you can still see the telegraph cables. The cables has been connected ashore to the telegraph office on the fortresses Diemerdam and Durgerdam. Internal communication within the fort was handled by a system of 7 speaking tubes.

You now arrive at the first of the two large corridors [26], which connect and sub-divide the fort. Looking to your right you can imagine how it may have looked in the old days when this corridor was dimly lit.

Turn left into the corridor and then turn right into the former officers kitchen [42]. Cross the room and you'll find yourself in the second long corridor of Fort Pampus. This is the main corridor [48] in which are situated the magazines and powder and shell rooms which supplied the four great guns. It is a high ceilinged corridor, originally there was a wooden floor above, dividing the corridor into two storeys. Incidentally, apart from the odd window frame, you'll find no old wood at all on Pampus. During the 'Hunger Winter' of 1944/45 all the wood was taken for firewood.

If you wish, have a quick look in the dry moat. This is the western side of the fort. With your back to the main corridor, you're facing in the direction of Amsterdam.

Main corridor

You re-enter the main corridor and turn right after the officer's kitchen into a cross passage [40]. The first room on your left is where the shells were filled [38], one room further on was the powder ready-use magazine. Arriving back in the first corridor, turn left. On your right are the officers' quarters which have already seen, on your left the shell room, [36] the cartridge hoist [34] which brought the cartridges to the great guns for loading, and the cartridge magazine [32].

Pampus-the inside

- 2001 Aan het begin van het seizoen wordt voor de vijfde maal de grote happening "Pampus by night" gehouden. Vele honderden bezoekers maken een plezierige feestavond mee. Het bestuur van de Stichting Pampus heeft enkele jaren gewerkt aan de voorbereiding van een gedeeltelijke restauratie. Eén en ander is beschreven in "De haalbare toekomst van Pampus", een haalbaarheidsonderzoek en een programma van eisen. Tijdens een workshop en een conferentie worden de mogelijkheden voor subsidie besproken met vertegenwoordigers van Rijk, Provincie, Gemeente enz. om uiteindelijk te komen tot een definitief plan van aanpak.
- 2003 Het eerste jaar met een bezoekersaantal dat de 40.000 gepasseerd is.
- 2004 In het voorjaar van 2004 is het Comité van Aanbeveling van start gegaan. Zij bestaat uit: Mr. F.W.R. Evers (voorzitter), Dr. J.C. Bierens de Haan, Ir. J.W. Hillige, Ir. K. de Ruiter, Ir. K. Rijnboutt, Prof. Drs. E. van Thijn en Dhr. F. Tielrooij.
- 2004 Op donderdag 29 juli 2004 werd de 300.000 ste bezoeker op Pampus verwelkomt.
- 2005 Op 29 april 2005 is het nieuwe bezoekerscentrum "Hollands Licht" geopend. De officiële opening werd verricht door Mevr. A.M. Worm - de Moel, de burgemeester van Muiden.
- 2006 In het voorjaar 2006 is er voldoende subsidie verleend, voor een groot deel door de provincie Noord-Holland en het Ministerie van Landbouw, om de realisering van fase 2 (het uitvoeren van het conserveringsplan, bestaande uit het lekdichtmaken van het dak, de gaten waar de geschutkoepels hebben gezeten worden weer door een koepel afgedekt. Daarnaast wordt de afwatering hersteld en worden de buitenmuren geconserveerd) tot uitvoer te brengen.
- 2006 In de zomer 2006 gaat de website WWW.ADOPTEEREENEILAND.NL van start.
- 2007 Wordt fase 2 uitgevoerd en het woonhuis van de fortwachters gerestaureerd.
- 2008 Op 15 april vindt op het forteiland Pampus de officiële sleuteloverdracht plaats aan de nieuwe fortwachters. Dat zijn Kris van de Voorde en Maartje Terwindt.
- 2008 Op 25 april wordt het forteiland Pampus op feestelijke wijze heropend. De officiële openingshandeling wordt door Prof. Mr. P. van Vollenhoven verricht.

6. Vrienden van Pampus

U kunt de werkzaamheden van Forteiland Pampus steunen door donateur te worden. Er zijn drie soorten donateurs, door Forteiland Pampus "Vrienden/Boezemvrienden of Adoptanten" genoemd. "Vriend van Pampus" wordt u door (minimaal) € 25,- te storten op rekening 34.31.48.099, Stichting Pampus te Muiden onder vermelding van "Vriend". Dit lidmaatschap geeft u recht op gratis bezoek aan het eiland voor één persoon. Verder ontvangt u dan de "Voor Pampus" met daarin allerlei wetenswaardigheden over het eiland. U kunt voor een minimale donatie van € 50,- per jaar ook "Boezemvriend" worden. "Boezemvrienden" hebben het recht om het eiland met twee personen gratis te betreden. Adoptanten kunnen kijken op: "www.adopteereeneiland.nl" voor meer info.

Aanmeldingskaarten voor "(Boezem)Vrienden" zijn in het Hollands Licht verkrijgbaar.

Pampus-the inside

- 1952 Fort Pampus wordt bij Koninklijk Besluit nr. 495 van 9 oktober opgeheven als vestingwerk.
- 1959 Het Ministerie van Defensie draagt het eiland over aan het Ministerie van Financiën, afdeling rentambten en pachtzaken, in de volksmond "Domeinen".
- 1966 Minister van Financiën bepaalt dat de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP) in Lelystad het beheer over het eiland gaat voeren. De bedoeling is dat de RIJP het eiland gaat inpassen in de recreatieve ontwikkeling van de Randmeren.
- 1986 Op 15 september wordt de Stichting Pampus opgericht met als doel het eiland in eigendom te verkrijgen, op te knappen en voor publiek toegankelijk te maken.
- 1987 Mevrouw A. Kolsteeg - Van Capelle, dochter van fortwachter Van Capelle die in 1929 het eiland verliet, zet voor het eerst sinds 58 jaar weer een voet op Pampus
- 1990 Op 20 februari wordt het forteiland door de Staat der Nederlanden in eigendom overgedragen aan de Stichting Pampus. De koopsom bedraagt *f1 50.000,-* k.k..
- 1991 Koningin Beatrix, Prins Claus en Prins Willem Alexander brengen op 26 mei geheel onverwachts een bezoek aan het eiland, waar ze door de toenmalige fortwachter Jan Broekhof een rondleiding krijgen.
Zaterdag 8 juni wordt Pampus voor het eerst in zijn bestaan voor publiek opengesteld. Daarmee wordt één van de doelstellingen van de Stichting Pampus gerealiseerd. De 85-jarige mevrouw Alberts, de vrouw van de in 1977 op 82-jarige leeftijd overleden fortwachter Harm Alberts die Pampus in 1933 verliet, is voor het eerst weer terug op "haar eiland". Die dag verzorgt Radio Noord-Holland een uitzending vanaf Pampus waarin zij over het verleden vertelt.
- 1992 Op 1 mei treedt de nieuwe fortwachter Nick van den Bergh in dienst van de Stichting Pampus. Samen met zijn vriendin Bianca Sol gaat hij op Pampus wonen.
- 1993 Pampus krijgt van de Provincie Noord-Holland de status van monument.
- 1995 Vanaf het Muiderslot start een dagelijkse veerdienst naar Pampus.
Op 26 april wordt Roos, dochter van de fortwachters Nick en Bianca, geboren.
- 1997 De "Stelling van Amsterdam", waarvan Pampus een onderdeel is, komt op de Werelderfgoedlijst van de Unesco.
Na de geboorte van Koen, hun tweede kind, besluiten Nick en Bianca Pampus te verlaten voor een baan aan de vaste wal. Eric Creemers en Nanette Elfring worden de nieuwe fortwachters.
- 1998 Zondag 3 mei 1998 brengt Koningin Beatrix voor de tweede maal een informeel bezoek aan Pampus.
- 2000 Pampus komt op Internet. De website wordt druk bezocht. Ook de mogelijkheid om te E-mailen blijkt een goede mogelijkheid voor directe communicatie te zijn.

Pampus-the inside

(The word cartridge comes from the French word 'Cartouche' and is a paper case filled with gunpowder - hence "cartridge paper"). Sometimes metal cases or silk bags were used. Great guns usually had separate shells with cartridges for propellant. Further to your left you see the cartridge filling room [30] and ready-use magazines [28]. Note that no electricity was used in these rooms owing to the danger of sparks and explosion. Oil lamps, kept safely behind glass in special niches, lighted the rooms. After the magazine, turn right into the cross passage. [11]

Sickbay

On your right is the Dynamo Room [12b] and after that the Machine Room [12a]. When you reach the stairway descending to the Poterne [10] turn left. You'll then pass three rooms that are presently used as workshops and storerooms [13,15,17]. Formerly they were soldier's billets adjacent to the NCO's mess[19]. The space that you now enter is the sick bay [21]. Judging by its restricted size, not many sick or wounded were expected! Take the last door on your right and, passing the pharmacy to your right [23], walk through the sick bay attendant's room back into the connecting corridor [27]. Turn right and walk over to the cross passage [41] which takes you back to the high ceilinged main corridor.

We lopen links deze gang in en gaan gelijk links de eerste ruimte [39a] in, de projectielenvulplaats. Vervolgens lopen we door de ruimte van de gevulde projectielenopslag [37], daarna volgt het hijslokaal [35], de gevulde kardoezenopslag [33], de kardoeezenvulplaats [31], en na de buskruitopslagruimte [29] gaan we rechtsaf. Bij deze kruising van de brede gang en het smalle gangetje [51] bevindt u zich precies in het midden van fort Pampus. We gaan rechts de brede gang (geschutgang) in waar, als je omhoog kijkt links en rechts in de muur nog de restanten van de steunpunten zijn te zien waar vroeger de houten tussenverdieping op rustte. We gaan het eerst volgende gangetje [53] links in.

Waterreservoir

Voor dat we de levensmiddelenruimte [67] betreden zien we rechts in het gangetje een kleine bergplaats [55] en links een van de twee grote buskruitopslagplaatsen [49]. In de levensmiddelenruimte kijk je rechts door een gat in de muur (was vroeger een raam) naar de lege projectielenopslagruimte [69]. Kijk je weer naar links ruimte 67 in dan zie je de grootste ruimte van het fort. Waar nu de houten/glazen vloer ligt stond vroeger een heel grote watertank (het waterreservoir). Het regenwater werd via het dak opgevangen en werd, na gefilterd te zijn, via een buizenstelsel vanuit de machinekamer in het waterreservoir gepompt. Van daaruit werd het drinkwater gedistribueerd. We lopen deze ruimte helemaal door en gaan aan het eind links het gangetje [54] in. Hier zien we rechts in het gangetje een kleine bergplaats [56] en links een van de twee grote buskruitopslagplaatsen [50]. Hierna gaan we rechts de brede gang in.

Geschutskoepels

Dan staan we in de westelijke geschutstoren [46a]. Als we oostelijk de gang in kijken zien we verderop zo'n zelfde ruimte, de oostelijke geschutstoren. Dat waren de plaatsen waar boven in de koepels vier gigantische Krupp kanonnen stonden. Deze aan het einde van de negentiende eeuw door de Duitsers geleverde kanonnen, werden tijdens de Tweede Wereldoorlog door diezelfde Duitsers weer verwijderd en naar Duitsland getransporteerd waar ze werden omgesmolten tot oorlogstuig. Dat het weghalen van de kanonnen niet zachtzinnig is gebeurd, tonen de vernielingen aan de geschutskoepels. De "gaten" zijn zomer 1990 door de Stichting Pampus van het puin ontdaan. De brokstukken

Pampus-the inside

lagen tot halverwege de rand! We gaan verder westelijk de brede gang in. Bij het tweede gangetje rechtsaf [64] en lopen het korte gangetje door. Door de deur links kijkend ziet u de kantine [66]. waarna we in de manschappenkeuken [72] komen. We lopen schuin links de manschappenkeuken in. Daar zie je rechts de ingang van een gang.

De Sleutelgang

U staat nu aan het begin van één van de best bewaarde onderdelen van het fort: de zogenaamde "Sleutelgang" [76]. Deze gang loopt door het noordelijke gedeelte van het fort, het gedeelte waar zich geen kamers bevinden maar dat is opgevuld met zand. Vanuit deze gang - zo genoemd omdat hij de vorm van een sleutelgat heeft -. Door de schietgaten kon het noordelijke gedeelte van de droge gracht (waar bij bestorming van het eiland de vijand verwacht werd) in de gaten worden gehouden. U loopt nu de gang in.

WAARSCHUWING: dit is niet aan te raden voor mensen die aan claustrofobie lijden. Zij kunnen beter via de keuken en de kantine teruglopen naar de hoofdgang, daar links afslaan de gang in om die vervolgens helemaal uit te lopen tot het eind. Daar wachten op aansluiting met de groep.

Zoals gezegd, valt meteen op hoe goed de sleutelgang bewaard is gebleven. Op de grond ziet u de tegeltjes die in een groot deel van het hele fort lagen en die evenals het hout uit het fort zijn gesloopt. Het verhaal gaat dat in menig keukentje in Muiden de tegeltjes van Pampus liggen....

Poterne

Halverwege de gang heeft u links een fraai inkijsje in de noordelijke poterne [78], de onderdoorgang die de aan de buitenkant van de droge gracht liggende gang verbindt met de sleutelgang. Verderop in de sleutelgang zijn links nog de restanten van vier privaten [79] zichtbaar waarvan de zogenaamde schaamschotten ontbreken. Aan het einde van de sleutelgang slaan we rechtsaf om meteen weer linksaf te slaan. Aan uw linkerhand ziet u een voormalig waslokaal [73], meteen links gevolgd door een manschappenverblijf [65]. Aan de rechterkant ziet u de wapenkamer [63]. We staan nu weer in de hoofdgang waar vanuit we linksaf slaand het fort verlaten en de droge gracht inlopen. We slaan een stukje linksaf om nog even een kijkje in de droge gracht te nemen.

De beerputten in de droge gracht dienden zowel als afvoer van de privaten als ook om het regenwater af te voeren. De putten staan onderling met elkaar in verbinding. Bij eb in de Zuiderzee werden deze putten automatisch geleegd.

HOLLANDE
WATERLINIE
LAAT JE VERRASSEN

Pampus-the inside

Stichting Pampus

Na jaren te zijn verwaarloosd, kocht de Stichting Pampus februari 1990 het eiland en het daarop liggende fort van het Rijk. Om Pampus "draaiende" te houden is de stichting afhankelijk van inkomsten van bezoekers, incidenteel verhuur voor zakelijk gebruik van het eiland en bijdragen van donateurs ("Vrienden van Pampus") en sponsors. Verder komt er veel vrijwilligerswerk bij kijken, zo zijn de gidsen bijvoorbeeld vrijwilligers die graag bezoekers rondleiden.

5. Feiten en Cijfers

1879	Tijdens de behandeling in de Tweede Kamer van de "Vestingbegroting" wijst kamerlid jhr. mr. Rutgers van Rozenburg op de noodzaak om op het Muiderzand een permanent fort aan te leggen.
1884	De Minister van Oorlog gaat tijdens de behandeling van de begroting van 1885 akkoord met de aanleg van een fort op Pampus.
1887	De aanleg van Fort Pampus begint. Tot de eerste werkzaamheden behoren het aanleggen van een werkplateau op de plek waar het middelpunt van het fort komt.
1889	De eerste "officiële" bewoners van Pampus arriveren. De burgemeester van Muiden legt aan de Officier van Justitie te Amsterdam het vraagstuk voor tot welke gemeente Pampus eigenlijk gaat behoren.
1891	Pampus wordt bij Koninklijk Besluit ingedeeld bij de gemeente Muiden.
1893	De voor het fort bestemde 4e compagnie wordt opgericht en moet op 1 mei te Muiden in garnizoen komen. Het behoort tot het korps pantserfortartillerie. Halverwege juni komen een voor rekening van het departement van oorlog gebouwde botter en stoomboot in de vaart die een geregelde dienst tussen Muiden en Pampus gaan onderhouden.
1895	De bouw van Fort Pampus wordt afgerond. Op 20 augustus wordt het fort door het Ministerie van Oorlog overgedragen aan de artillerie.
1914-1918	Gedurende de mobilisatie van en tijdens de Eerste Wereldoorlog is er voor het eerst een regiment soldaten op het eiland gelegerd. Het is niet alleen de eerste, maar meteen ook de laatste keer dat Pampus "in vol bedrijf" is. In vreedstijd wonen er alleen de fortwachters en hun gezinnen. Eén van die fortwachters was Harm Alberts.
1933	De laatste fortwachter, Harm Alberts, vertrekt op 1 augustus van Pampus.
1940-1945	De Duitse bezetters halen de eertijds door hen geleverde Krupp kanonnen met geweld van het eiland. Die worden in Duitsland weer omgesmolten voor oorlogsdoeleinden.

4. Historie van Fort Pampus

Fort Pampus is aan het einde van de negentiende eeuw gebouwd als onderdeel van de Stelling van Amsterdam. Een kring van 42 forten rond Amsterdam die gemiddeld op een afstand van 15 kilometer van de toenmalige grenzen van de stad lagen. Het gebied vóór de forten kon onder water gezet worden, waardoor Amsterdam een "onneembare vesting" werd. Pampus werd vlak voor de eeuwwisseling gebouwd omdat Nederland na de Frans-Duitse oorlog (1870) bang was dat de Duitse Kaiserliche Marine via de Zuiderzee (de Afsluitdijk was er immers nog niet) naar Amsterdam zou opstomen. Het diende dan ook om de IJ-monding tegen aanvallen te beschermen.

De ondiepte Muiderzand

Voor de bouw van het eiland en het fort werd door het Ministerie van Oorlog het voor die tijd gigantische bedrag van € 363.024 uitgetrokken, de militaire uitrusting niet inbegrepen. Omdat het verdedigingswerk stevig moest staan werd als locatie in de Zuiderzee de ondiepte Muiderzand gekozen. Het fort heet officieel "Fort in de Zuiderzee aan het Pampus". Pampus was een ondiepe vaargeul die, zoals bekend, al in de tijd van de Oost-Indiëvaarders de Amsterdamse haven minder goed bereikbaar maakte. Vermoedelijk is het een restant van een stuwwal uit de derde ijstijd en is de naam afgeleid van het Noordeuropese "Pampoys" dat ondiepte betekent. Al uit de tijd van de Hanzekoggen dateert het probleem van het niet altijd even gemakkelijk kunnen nemen van deze ondiepte. Naarmate de schepen groter werden en meer diepgang kregen, resulteerde het zelfs in enige weken oponthoud omdat ze er niet meer volgeladen overheen konden varen. Daar komt het spreekwoord "Voor Pampus liggen" vandaan. De schepen moesten toen, om de ondiepte te kunnen passeren hun vracht overladen in lichters. Nadat in 1688 het scheepskameel werd uitgevonden ging het allemaal wat vlotter. Het scheepskameel was een soort tweeledig drijvend dok dat schepen anderhalve meter deed stijgen.

Voordat de eigenlijke bouw kon beginnen, werden er liefst 3852 heipalen van 11 meter lengte de grond in geslagen. Om op de zandlaag te kunnen bouwen werd 35.000 kubieke meter klei afgevoerd, waarvoor 43.000 kubieke meter zuiver zand in de plaats kwam.

Indrukwekkend

Pampus was en is nog steeds een indrukwekkend fort. Er stonden vier reusachtige Krupp kanonnen op en het bood "in vol bedrijf" plaats aan ruim 200 militairen. Het leven in het fort is voor de daar gelegerde militairen geen grote luxe geweest. De hoge vochtigheidsgraad, vooral in perioden van volle bezetting, en de gemiddelde temperatuur van 10 graden zorgden voor ronduit onbehaaglijke toestanden. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat er in het fort veel ventilatiegaten aanwezig zijn.

Van Pampus is nooit een schot in oorlogstijd gelost. Zoals het zo vaak in de geschiedenis gaat, was de Stelling van Amsterdam, toen die gereed was, alweer verouderd onder andere door de komst van de brisantgranaten en vliegtuigen. Op Pampus woonden tot 1933 afwisselend verschillende fortwachters en hun gezinnen. In 1933 werd het aan zijn lot overgelaten toen de Zuiderzee door de realisatie van de afsluitdijk IJsselmeer werd.

Pantserkoepels

We lopen nu de fortgracht helemaal terug totdat u bij de zuidelijke poterne [10] aankomt. Neem het laatste deurgat links, sla meteen rechtsaf (rechts heeft u een inkijkje in de zuidelijke poterne). Direct links bereikt u weer de trap naar boven. Boven aan de trap slaat u linksaf, meteen weer linksaf het volgende trapje op waarmee u boven aan het talud komt. Sla linksaf en loop vervolgens door naar de Baileybrug die over de droge gracht ligt. Daar gaat u overheen, waarna u op het dak van het fort komt.

WAARSCHUWING: blijf binnen de hekken. Let er vooral op dat kinderen nergens op of overheen klimmen!

Er zijn nu twee koepels over de enorme gaten geplaatst waar vroeger de oorspronkelijke koepels stonden. De nok van de huidige koepels heeft dezelfde hoogte als van de oorspronkelijke. De twee grote kanonnen in elke koepel waren naar het noorden gericht maar konden hydraulisch en op stoomkracht hun lopen ook naar de kust van Muiderberg en Diemen bewegen. Ter informatie: de twee pantserkoepels hadden ieder twee kanonnen van 24 cm doorsnee, 8,40 m. lang en een bereik van 8 kilometer. Per kanon mocht er pas om de 6 minuten een schot gelost worden. Voor de kustverdediging dienden twee vaste pantserstanden, elk met drie kanonnen van 6 cm doorsnede. Een gedeelte van de verdedigingstaak van Pampus werd overgenomen door de forten bij Diemerdam en Durgerdam waarmee Pampus telegrafisch in contact stond.

Uitzicht over het IJmeer

Geniet op het dak van het fort staande van het magnifieke uitzicht over het IJmeer. Links zijn duidelijk de contouren van Amsterdam zichtbaar. De twee hoge elektriciteitsmasten staan aan weerszijden van het Buiten-IJ. Rechts daarvan ziet u Durgerdam. Bij helder weer is zelfs het "Paard" van Marken, de bekende witte vuurtoren van dit voormalige eiland te zien. Rechts ziet u de Oostvaardersdijk die naar Lelystad loopt. Rechts daarvan de Hollandse Brug bij Muiderberg en weer rechts daarvan de kustlijn van dit pittoreske badplaatsje. Het silhouet van Muiderberg wordt gedomineerd door de stompe toren van de kerk aan zee. Naar de Hollandse Brug kijkend ziet u drie eilanden. Dat zijn De Drost, Hoofd en Warnar, drie voor de recreatie in het IJmeer aangelegde eilandjes. Verder terugkijkend naar de kust kunt u, met enig speurwerk, de havenhoofden van de haven van Muiden onderscheiden.

Het Hollands Licht

We lopen nu terug over de Baileybrug het talud op. In bezoekerscentrum het Hollands Licht kunt u versnaperingen krijgen, is een kleine expositie over Pampus ingericht en zijn publicaties over Pampus en souvenirs te koop. Ook staat hier een maquette van Pampus in volle glorie.

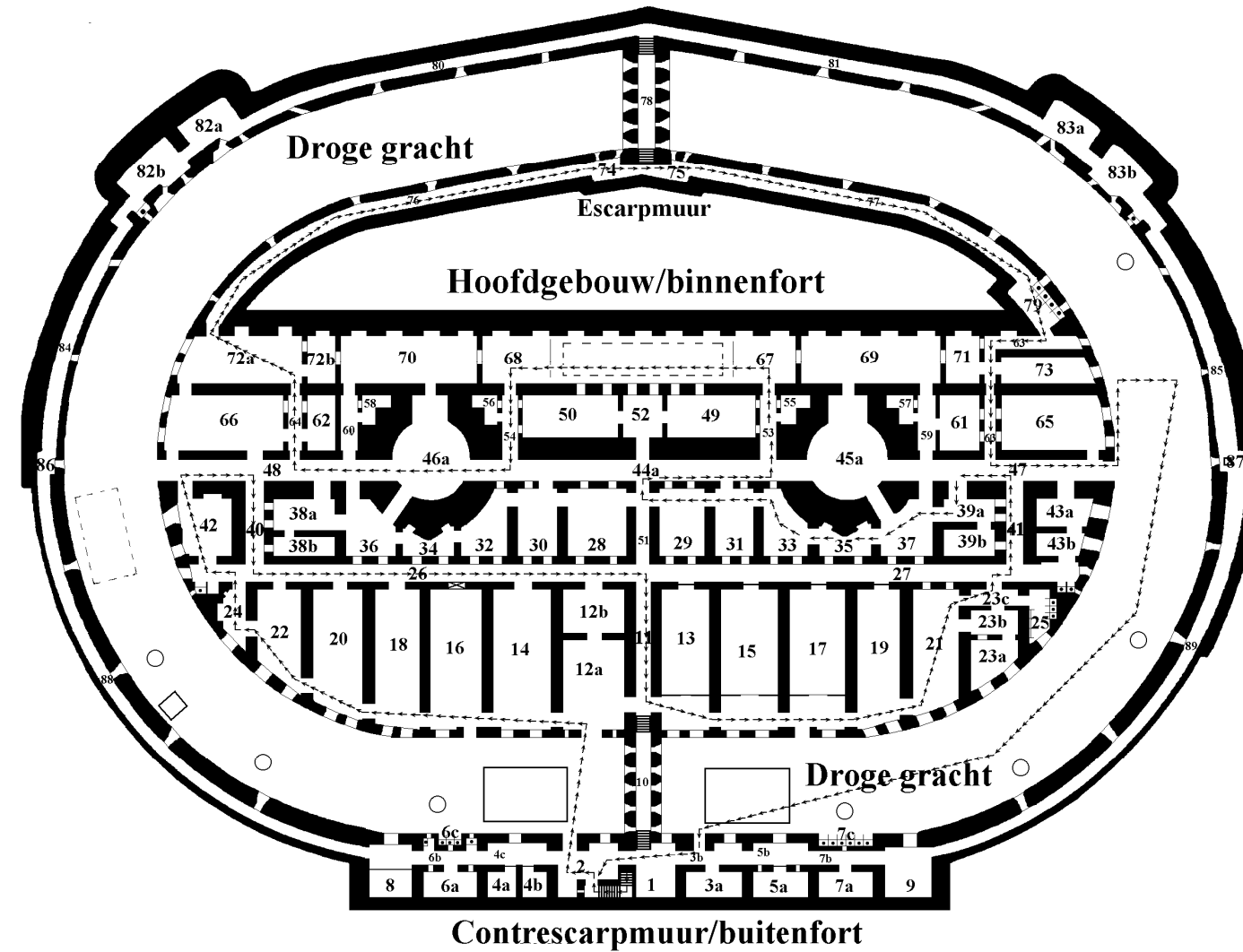
Pampus-the inside

Pampus-the inside

3. Plattegrond

- 1. Wachtlokaal
- 2. Wachtlokaal, ingang fort
- 3a. Steenkolen bergplaats
- 3b. Contrescarpgang
- 4a. Arrestantencel
- 4b. Arrestantencel
- 4c. Contrescarpgang
- 5a. Bergplaats
- 5b. Contrescarpgang
- 6a. Politiekamer
- 6b. Contrescarpgang
- 6c. Privaat
- 7a. Steenkolenbergplaats
- 7b. Contrescarpgang
- 7c. Privaat
- 8. Werkplaats
- 9. Smederij
- 10. Zuidelijke poterne
- 11. Tussengang
- 12a. Machinekamer
- 12b. Dynamokamer
- 13. Manschappenslaapvertrek
- 14. Manschappenslaapvertrek
- 15. Manschappenslaapvertrek
- 16. Manschappenslaapvertrek
- 17. Manschappenslaapvertrek
- 18. Officiersslaapvertrek
- 19. Onderofficiersslaapvertrek
- 20. Woonvertrek officieren
- 21. Ziekenzaal
- 22. Slaap - en werkvertrek CDT
- 23a. Apotheek
- 23b. Vertrek ziekenoppasser
- 23c. Portaal
- 24. Telegraafkamer en kantoor
- 25. Ziekenprivaten
- 26. Westelijke verbindingsgang
- 27. Oostelijke verbindingsgang
- 28. Buskruitopslag

29. Buskruitopslag	33. Gevulde kardoezenopslag	37. Gevulde projectielenopslag	39b. Buskruitopslag	43a. Machinistenvertrek
30. Kardoezen vulplaats	34. Hijslokaal	38a. Projectielen vul plaats	40. Tussengang	43b. Vertrek SMJR, en foerier
31. Kardoezen vulplaats	35. Hijslokaal	38b. Buskruitopslag	41. Tussengang	44a. Gang met nis
32. Gevulde kardoezenopslag	36. Gevulde projectielenopslag	39a. Projectielen vulplaats	42. Officierskeuken	45a. Oostelijke toren(machine)vertrek

- 46a. Toren(machine)vertrek
- 47. Geschutsgang
- 48. Hoofdverbindingsgang
- 49. Buskruitopslag
- 50. Buskruitopslag
- 51. Tussengang
- 52. Portaal
- 53 / 54 Tussengang
- 55 / 56 Patronenopslag
- 57/58 Bergplaats
- 59 / 60 Tussengang
- 61. Wapenkamer
- 62. Bergplaats kantine
- 63 / 64 Tussengang
- 65. Manschappenslaapvertrek
- 66. Kantine
- 67 / 68 Levensmiddelenopslag
- 69 / 70 Lege projectielen
- 71. Lampenbergplaats
- 72a. Manschappenkeuken
- 72b. Bergplaats keuken
- 73. Waslokaal
- 74/75 Portaal escarpgang
- 76/77 Escarpgang
- 78. Noordelijke poterne
- 79. Privaat
- 80 / 81 Escarpgang
- 82 / 83 wachtvertrekken
- 84 / 85 Contrescarpgang
- 86 / 87 Zoeklichtruimte
- 88 / 89 Contrescarpgang